

Fråga om utformningen av domslutet och expediering av dom när ett kvarstadsyrkande ogillas och åklagare tagit egendom i förvar

Beslutet i korthet: Under en förundersökning rörande misstanke om bl.a. grovt narkotikabrott tog åklagaren en fastighet i förvar. I samband med att åtal väcktes framställde åklagaren ett yrkande om förverkande av 925 000 kr, motsvarande värdet av fastigheten, samt ett yrkande om kvarstad på fastigheten. Tingsrätten ogillade yrkandena om förverkande och kvarstad men meddelade inte något förordnande beträffande förvarsbeslutet. Domen expedierades inte till inskrivningsmyndigheten (Lantmäteriet), vilket fick till följd att det i inskrivningsregistret felaktigt framstod som att fastigheten alltså tagen i förvar. I beslutet konstaterar jag att det inte finns någon författningsenlig skyldighet för domstolen att vare sig förena ett beslut att ogilla kvarstadsyrkandet med ett förordnande om att förvarsbeslutet upphävs eller att, i en situation som den aktuella, expediera beslutet till Lantmäteriet. Jag riktar därför inte någon kritik mot tingsrätten. Eftersom jag har synpunkter på hur ett beslut att ogilla ett kvarstadsyrkande bör utformas när åklagare tagit egendom i förvar överlämnar jag en kopia av beslutet till Domstolsverket. Jag överlämnar även en kopia av beslutet till Justitiedepartementet eftersom det inte uttryckligen är reglerat att en domstol ska expediera domen till inskrivningsmyndigheten när den ogillar ett yrkande om kvarstad.

Anmälan

AA framförde i en anmälan klagomål mot en åklagare vid Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Skövde, för att hon hindrade honom från att sälja en fastighet som varit tagen i förvar trots att tingsrätten ogillat hennes yrkande om att fastigheten skulle beläggas med kvarstad.

Utredning

Handlingar begärdes in i Skaraborgs tingsrätts mål B 737-10, Göta hovrätts mål B 1554-10, åklagarkammarens ärende AM-27758-10 samt från Lantmäteriet, inskrivningskontoret i Eksjö. Av dessa framgick följande.

Den 21 april 2010 beslutade kammaråklagaren BB att ta en fastighet tillhörande AA i förvar. I beslutet angavs att AA var på sannolika skäl misstänkt för grovt narkotikabrott och att det kunde befaras att han, genom att undanskaffa egendom eller på annat sätt, skulle komma att undandra sig att betala det belopp som kunde antas bli utdömt i form av förverkande av utbyte av brottslig verksamhet. Beslutet

expedierades till Lantmäteriet som antecknade i fastighetsregistret att fastigheten var tagen i förvar.

Fem dagar senare, den 26 april 2010, väckte BB åtal mot AA för bl.a. grovt narkotikabrott. Hon yrkade även att tingsrätten skulle förplikta AA att till staten utge värdet av den i förvar tagna fastigheten (925 000 kr) och att kvarstad skulle läggas på så mycket av AA:s egendom att fordran kunde antas bli täckt vid utmätning. Som grund för yrkandena angav hon att det framstod som klart mer sannolikt att fastigheten utgjorde utbyte av brottslig verksamhet än att så inte var fallet.

I en dom den 17 maj 2010 dömde tingsrätten AA för grovt narkotikabrott m.m. men ogillade yrkandena om förverkande av 925 000 kr och om kvarstad. Tingsrätten meddelade inte något förordnande beträffande förvarsbeslutet. Det framgick inte om domen expedierades till Lantmäteriet.

Åklagaren överklagade domen och yrkade att Göta hovrätt skulle bifalla yrkandet om förverkande samt genast förordna om kvarstad beträffande egendom till ett värde av 925 000 kr. I ett beslut den 24 juni 2010 lämnade hovrätten yrkandet om interimistisk kvarstad utan bifall. I en dom den 16 juli 2010 ogillade hovrätten åtalet för grovt narkotikabrott. Det angavs i domen att åklagaren yrkat bifall till yrkandena om värdeförverkande och kvarstad under förutsättning att åtalet för grovt narkotikabrott vann bifall. Hovrätten prövade därför inte dessa yrkanden.

Muntliga upplysningar hämtades in från rådmannen CC vid Skaraborgs tingsrätt som uppgav bl.a. att om domen inte expedierades till Lantmäteriet berodde detta sannolikt på ett förbiseende. Han utgick när domen skulle expedieras från att kansliet skulle vidta nödvändiga sådana åtgärder och kände inte till huruvida det av expedieringshandboken framgick om en dom i en situation som den aktuella skulle expedieras till Lantmäteriet. Han beklagade att det syntes som att domen inte expedierats dit och uppgav att han skulle se till att domen skickades samma dag.

Ärendet remitterades till Skaraborgs tingsrätt för upplysningar och yttrande dels om tingsrätten övervägde att meddela något förordnande beträffande förvarsbeslutet, dels om domen expedierades till Lantmäteriet.

Tingsrätten (lagmannen DD) kom in med ett remissvar till vilket var fogat upplysningar från CC.

CC upplyste följande.

Vid telefonsamtal med tjänsteman på JO uppmärksammades jag på att domen ej översänts till lantmäteriet i Eksjö. Detta har skett samma dag. I vad så angår vilka överväganden tingsrätten gjort angående förordnande om förvar måste jag beklagligtvis erkänna att tingsrätten vid domstillfället helt förbisett detta.

DD anförde följande.

I brottmål rörande grovt narkotikabrott tog åklagarkammaren i Skövde i förvar en AA tillhörig fastighet. I stämningsansökan yrkade åklagaren att tingsrätten skulle

förplikta AA att till staten utge värdet av den i förvar tagna egendomen (värde 925 000 kr). Vidare yrkades att kvarstad skulle läggas på så mycket av AA:s egendom att en fordran om 925 000 kr kunde antas bli täckt vid utmätning.

I dom den 17 maj 2010 ogillade tingsrätten åklagarens yrkande om förpliktande för AA att utge värdet motsvarande fastighetens värde samt ogillade även kvarstadsyrkandet. I domen skrevs inget om den i förvar tagna fastigheten. Av förbiseende expedierades inte domen till Lantmäteriet.

Ansvarig domare har uppgett att han förbisåg frågan om tagande i förvar av fastigheten samt inte heller övervägde om domen skulle sändas till Lantmäteriet. I efterhand kan konstateras att tingsrätten skulle ha förordnat om hävande av förvarstagandet av fastigheten liksom att domen med sådant beslut skulle ha sänts till Lantmäteriet. Domen har numera rättats på så sätt att förvarstagandet av fastigheten hävts samt domen expedierats till Lantmäteriet.

AA yttrade sig över remissvaret och uppgav bl.a. att han lidit ekonomisk skada av att inte kunna sälja fastigheten vid den tidpunkt han ville.

Vid kontroll med Lantmäteriet framkom att anteckningen i fastighetsregistret om att fastigheten var tagen i förvar togs bort den 25 oktober 2010.

I ett beslut den 28 juni anförde *JO Lindström* följande.

Rättslig reglering

Förverkande är en särskild rättsverkan av brott och kan ske genom sakförverkande eller värdeförverkande. Innebörden av ett sakförverkande är att viss egendom förklaras förverkad medan ett värdeförverkande innebär att värdet av viss egendom förverkas. Värdeförverkande innebär således en förpliktelse för den enskilde att betala ett angivet belopp.

För att säkerställa statens krav på t.ex. förverkat utbyte av brott kan kvarstadsinstitutet användas. Bestämmelser om kvarstad i brottmål finns i 26 kap. rättegångsbalken, RB.

Av 26 kap. 2 § första stycket RB framgår att beslut om kvarstad meddelas av rätten. Enligt 3 § kan åklagaren ta egendom i förvar i avvaktan på rättsens beslut om kvarstad. Har åklagaren tagit egendom i förvar eller beslutat att egendom ska förbli i förvar, ska han eller hon så snart som möjligt och senast fem dagar därefter till rätten ge in en framställning om kvarstad. Om åklagaren inte gör en sådan framställning, ska egendomen omedelbart återställas (4 § första stycket).

Av 31 § förundersökningskungörelsen (1947:948) framgår att åklagaren genast ska underrätta inskrivningsmyndigheten om åklagaren tar fast egendom eller tomträtt i förvar eller upphäver ett sådant beslut. Har domstol förordnat om kvarstad på fast egendom eller upphävt ett sådant förordnande ska domstolen – enligt 6 § förordningen (1981:967) om skyldighet för domstol och Kronofogdemyndigheten att lämna underrättelser om vissa beslut av exekutiv betydelse – genast underrätta inskrivningsmyndigheten.

I 19 kap. 29 § första stycket jordabalken, JB, finns föreskrifter om att inskrivningsmyndigheten i vissa fall ska anteckna uppgifter i fastighetsregistrets

inskrivningsdel. Bland annat ska myndigheten anteckna uppgift om dom eller beslut som vunnit laga kraft i mål som angår inskrivning (5 p.). Denna bestämmelse torde dock avse tvistemål (se prop. 1970:20, del B, s. 548 f. samt prop. 1999/2000:39, s. 161). Vidare föreskrivs att myndigheten ska anteckna uppgift om att fast egendom har belagts med kvarstad eller tagits i förvar (9 p.). I bestämmelsens tredje stycke föreskrivs att domstol genast till inskrivningsmyndigheten ska anmäla bl.a. sådant som avses i första stycket 5 p.

Om inskrivningsmyndigheten får uppgift om att en åtgärd enligt 9 p. har upphävts, gäller enligt 19 kap. 30 § första stycket JB att anteckningen om åtgärden ska tas bort.

Enligt 19 kap. 3 § JB är den statliga lantmäterimyndigheten – Lantmäteriet – gemensam inskrivningsmyndighet för hela landet.

Frågan om tingsrätten borde ha meddelat något förordnande beträffande förvarsbeslutet i domen

I det aktuella fallet beslutade åklagaren att ta en fastighet tillhörande AA i förvar. I samband med att åtal väcktes framställde åklagaren ett yrkande om förverkande av 925 000 kr, motsvarande värdet av fastigheten, samt yrkade att kvarstad skulle läggas på så mycket av AA:s egendom att fordran kunde antas bli täckt vid utmätning. Tingsrätten ogillade yrkandena om förverkande och kvarstad i en dom. Något förordnande beträffande förvarsbeslutet meddelades inte.

Varken lagtext eller förarbeten ger något besked om hur ett förvarsbeslut ska hanteras i de fall där rätten inte bifaller en ansökan om kvarstad beträffande egendom som åklagaren tagit i förvar. Det ligger nära till hands att jämföra med reglerna om anhållande och häktning där anhållandet också är en interimistisk åtgärd i avvaktan på rättsens beslut. I 26 kap. RB finns emellertid inte någon motsvarighet till regeln i 24 kap. 16 § tredje stycket RB som föreskriver att rätten ska häva anhållningsbeslutet om häktning inte beslutas. Det råder emellertid inte någon tvekan om att den egendom som har tagits i förvar för att säkra kvarstaden omedelbart ska återställas, om rätten inte bifaller åklagarens ansökan om kvarstad (Gunnel Lindberg, *Straffprocessuella tvångsmedel*, 2:a uppl., s. 349 f.).

Tidigare chefsjustitieombudsmannen Claes Eklundh har i ett ärende som gällde förvarstagna kontanter uttalat att tagande i förvar är ett provisoriskt beslut i avvaktan på ett beslut om kvarstad och att förvarsbeslutet upphör att gälla i och med att rätten tar ställning i kvarstadsfrågan (se JO 2003/04 s. 96, särskilt s. 105). Något uttryckligt förordnande att häva förvarsbeslutet behövs således inte i domen i de fall då rätten ogillar ett kvarstadsyrkande beträffande egendom som tagits i förvar (se bl.a. Lindberg a.a. s. 350). Jag vill emellertid tillägga följande.

Det nu aktuella ärendet, liksom nyss nämnda JO-beslut, i vilket bl.a. en polismyndighet kritiserades för bristfällig handläggning avseende förvarstagna kontanter, visar på vilka problem och oklarheter som kan uppstå om domstolen inte uttalar sig om förvarsbeslutet när ett kvarstadsyrkande ogillas. Reglerna om förvar

tillämpas förhållandevis sällan, och kunskapen om vad som ska ske med egendom som tagits i förvar då ett kvarstadsyrkande ogillas kan därför antas vara bristande både hos allmänheten och hos dem som har att expediera, verkställa eller på annat sätt hantera kvarstadsbeslutet. Jag anser därför – liksom Gunnel Lindberg – att en lämplig ordning skulle vara att domstolen, i klagörande syfte, förener ett beslut att inte bifalla ett kvarstadsyrkande med en erinran om att beslutet innebär att egendomen inte längre ska vara tagen i förvar.

Mot bakgrund av det ovan sagda finner jag inte skäl att rikta någon kritik mot tingsrätten för att något förordnande om förvarsbeslutet inte meddelades i domen. Med anledning av min uppfattning i frågan hur domslut i aktuella situationer bör utformas överlämnar jag en kopia av detta beslut till Domstolsverket.

Frågan om tingsrätten skulle ha underrättat inskrivningsmyndigheten om att fastigheten inte längre var tagen i förvar

Av utredningen framgår att domen när den meddelades inte expedierades till Lantmäteriet.

Som nämnts under den rättsliga regleringen ska åklagare underrätta inskrivningsmyndigheten om åklagaren tar fast egendom i förvar eller upphäver ett beslut om förvar. Vidare gäller att domstolen ska underrätta inskrivningsmyndigheten om domstolen förordnar om kvarstad på fast egendom eller upphäver ett sådant förordnande.

Frågan om vem ska underrätta inskrivningsmyndigheten om domstolen ogillar ett yrkande om kvarstad – och förvarsbeslutet således upphör att gälla – synes dock inte vara reglerad. Enligt min mening ligger det närmast till hands, eftersom saken är föremål för prövning av domstol, att den underrättelseskyldigheten ska åvila domstolen.

Tingsrätten har uppgett att det var ett förbiseende att domen inte expedierades till Lantmäteriet och har när JO inledde sin granskning genast skickat en kopia av domen dit. Eftersom det var angeläget att Lantmäteriet underrättades har jag givetvis inga invändningar mot tingsrättens åtgärd. I avsaknad av reglering i frågan anser jag mig emellertid inte kunna kritisera domstolen för att Lantmäteriet inte underrättades när domen meddelades. Jag vill dock uppmärksamma Justitiedepartementet på den brist i regleringen som jag anser föreligger.